

periodisering. Nybruddet ligger nok mere i den brede kulturopfattelse. Her er traditionel kultur som malerkunst, musik og litteratur og teaterhistorie, men også norsk brødkultur og strikning. I en perle af en kort artikel hører vi om Bethe, der kom vandrende fra Sverige og lærte de norske kvinder at væve damask. Indholdet overrasker. Der er portrætter af Barbara Cartland, verdens største producent af underholdningslitteratur, side om side med Karen Blixen, Agatha Christie og Pippi Langstrømpe. Vi hører om alt fra lærde og hellige kvinder til kvindelige sørøvere og opdagelsesrejsende og får historien om den norske nationalret lutefisk. Tyngden ligger forståeligt nok på norsk historie med gode udblik til Norden og Europa. Takket være det fagligt brede forfatterkollektiv er kulturen skildret ud fra et tværfagligt perspektiv. Med held krydres fremstillingen af et par litterære indslag bl.a. af Dorrit Willumsen. Det kniber lidt mere med den historiske sammenhæng og udviklingslinjerne, på trods af at hvert tidsafsnit indledes med en større oversigt over kvinders liv og livsbetingelser, og på trods af at der er sammenfattende artikler om en række emner: tekstilkunst, kunsthåndværk osv.

Resultatet er ikke et nyt syn på kvindekulturen som sådan, dertil er værket for opsplittet, og intentionen har været en anden. Redaktørerne har villet beskrive kvinders evne til at overvinde forhindringerne i stedet for at gå i dybden med de begrænsninger, kvinder har været hæmmet af, og den usynliggørelse de har været udsat for. Vi præsenteres for en kompensatorisk eller parallel kvindehistorie, men ved at lægge vægten på de overskridende kvinder, der trådte ud af hjemmet og ud af en traditionel kvinderolle, accepteres også en historieopfattelse, der sætter focus på de offentlige sider af tilværelsen. Dog holder bogen sig rent faktisk ikke snævert til berømte kvinder og deres deltagelse i europæisk kunstliv og intellektuel historie, men påviser også mange skjulte og upåagtede aktiviteter indenfor kunsthåndværk, hjemmeindustri og børneopdragelse med artikler om husmorideologi, mors arbejde, arbejderhjem, reproduktion og undertrykkelse.

Bente Rosenbeck

M. L. BUSH: *Noble Privilege. The European Nobility* vol. I. Manchester University Press 1983. IX + 294 s. £ 27.50.

M. L. BUSH: *The English Aristocracy. A Comparative Synthesis*. Manchester University Press 1984. VII + 248 s. £ 17.50.

Det er et ejendommeligt tidernes tegn, at det påny er blevet fashionabelt at beskæftige sig med samfundets aristokratiske grupper. Dr. Michael Bush (Lecturer ved Manchester University) registrerer i sine bibliografier 6–700 titler, overvejende fra den seneste generation, men langt fra udtømmende. En forklaring kan være, at *aristokratfordømandet* ikke længere kan tjene nogen politisk mission, en anden, at adelen nødvendigvis må have en funktionel plads i moderne, socialhistorisk forskning udover den klassiske skurkerolle.

Ligeså iøjnefaldende er det, at dr. Bush – blandt mange andre historikere – lægger vægt på at behandle det engelske aristokrati i det bredest mulige tidsperspektiv (fra angelsachsisk tid til vor egen) og på at anskue det engelske

aristokrati på samme måde som det kontinentale som en socialt sammenhængende, men differentieret gruppe (over de formelle skel mellem *peerage* og *gentry*). Endelig fremhæver han, at det er historisk ukorrekt at ville fremhæve det engelske aristokrati som noget særegent i forhold til kontinentets, skønt relativt underprivilegeret, mindre kastepræget, men til gengæld mere erhvervsmæssigt *openminded*. Alle disse elementer – og deriblandt ikke mindst adelens villighed til at kaste sig ud i kommerciel og industriel fornyelse – kunde tjene til at forklare, at det eksklusivt aristokratiske styre i England meget længere kunde forsvare sine lederpositioner og først sent blev genstand for demokratisk aversion.

Bush fremhæver selv denne forklaringsmulighed, men betoner samtidig, at det engelske aristokratis indtægtsgrundlag i nyere tid (og trods begrænsede statusrettigheder) overvejende bestod i dets *tenant farmers'* renteydelser, medens de seigneuriale rettigheder gled i baggrunden. Fæsterne kunde derved lettere affinde sig med det aristokratiske regime end eksempelvis franske bønder, som bindes af byrdefuld og nedværdigende, seigneurial jurisdiktion (hvad da med de kontinentale bønders hoveribylder?). Denne forklaring vil formentlig ikke uden videre overbevise skandinaviske historikere, men den fører med sig, at dr. Bush trods sine intentioner må fastholde, at det engelske aristokrati var »highly unusual, if not unique«.

Alligevel må dr. Bush's 'English Aristocracy' bære prisen fremfor førstebindet af hans 'Noble Privilege', netop fordi dens indfaldsvinkel i højere grad er socialhistorisk og ikke formel, og fordi fremstillingen er langt mere ubesværet. 'Noble Privilege' er trods sine gode hensigter mindre blevet komparativ historie end kondensering af et omfattende, konkret stof, som endda næsten har været ved at tage magten fra forf. Dens hovedformål har været at analysere mange successive samfundsformers reaktioner overfor den adelige privilegering, men samtidig med betoning af privilegiernes funktioner og atter over et meget langt tidsspand: Under hvilke vilkår blev privilegier af forskellig art til, og hvilke betingelser er nødvendige eller tilstrækkelige til påny at erodere dem? Og bemærk venligst bogens hovedtitel: *The European Nobility*.

For at undgå misforståelser bør det straks understreges, at der både er tale om et pionerværk og om et særdeles omfattende og habilt arbejde. Bogen er ved sin detaljerede registrering en guldgrube, men den får samtidig præg af kompakt inventering samlet kapitelvis om hver enkelt side af adelens fiskale, jurisdiktionelle, politiske eller andre privilegier. Måske er opgaven endnu umulig, men man fristes til at mene, at dr. Bush med fordel også her havde kunnet bruge en socialhistorisk, funktionel indfaldsvinkel fremfor den formelt statusmæssige; den endelige vurdering bør retfærdigvis afvente de(t) efterfølgende bind, som forf. har bebudet.

Endelig blot dette: Komparativ historieforskning er af indlysende grunde værdifuld og nødvendig, men den er også krævende på flere planer. Og den har i den angelsachsiske verden haft en tendens til, at horisonten kun når til Frankrig (i bedste fald Italien og Spanien), og at interessen for fjernere områder er omvendt proportional med afstanden fra London. Således også her, selvom ingen kan eller bør betvivle forf.s gode vilje. Af den litteratur, dr. Bush citerer i 'Noble Privilege' er 83% engelsksproget, 11% fransk og 4% tysk, hvortil kommer enkelte italienske og spanske titler. Den engelske og franske litteratur omfatter naturligvis også oversættelser fra sprog, som i forlagsjargon ikke hører til blandt 'the major languages'. De anførte procenter er nok mere i overensstemmelse med

bogens indhold, men ensidigheden får uundgåeligt saglige konsekvenser. På denne måde forbliver kontinentet med undtagelse af Frankrig stadig isoleret.

E. Ladewig Petersen

HELGE PALUDAN, JOHN T. LAURIDSEN, JENS ENGBERG, JENS CHRISTENSEN, LARS STIGEL: Århus Bys Historie fra vikingetid til nutid. Århus, Husets Forlag, 1984, 2. oplag 1985. 360 s. Ill. 5 kort. 125 kr. indb.

Da den seneste århusianske købstadshistorie udkom omkring 1940, er der opstået behov for et supplement, der kunne føre fremstillingen op til vor tid. Da der endvidere foreligger en del væsentlige udgravningsresultater, var det klart, at også byens ældste historie måtte skrives på ny. For ikke at påtage sig en ny, fuldstændig byhistorie valgte forfatterne at udgive et etbindsværk med en stadig bredere fremstilling ned mod vor egen tid. Denne disposition er under de givne vilkår fuldt forsvarlig, men kun hvis de fyldigere afsnit også er alsidige, hvilket langt fra er tilfældet. Bedst er det lykkedes for professor Engberg, som i øvrigt skelner mellem bløde styringsmidler (skole, kirke, borgerskabets kultur) og de hårde (retsvæsen, politi, militær). En original idé, i hvert fald på dansk grund, der forekommer indlysende rigtig.

Selv om skolevæsenet behandles ganske fyldigt også i Jens Christensens afsnit (1900–1950), forsvinder det næsten helt i Lars Stigels bidrag om tiden efter 1950, hvilket kan forundre, når det nu var et af de anerkendte styringsmidler. Her burde forfatterne i højere grad have fulgt en fælles disposition. Netop på dette område havde det været muligt at nå til bedre resultater ved inddragelse af andet materiale som fx. skolernes årsberetninger. Nogle af disse indeholder lister over elever med angivelse af hovedforsørgerens erhverv. Her kan man let undersøge skolens socialstruktur og om den adskilte sig fra andre skoler i kvarteret. Tilsvarende kan anmelderen som gammel discipel i Katedralskolen kun delvis tilslutte sig karakteristikken af Katedralskolen som det bedre borgerskabs skole (de senere gymnasier, først og fremmest Marselisborg, omtales slet ikke). Den er rigtig, men kun hvad angår elever fra byen selv; adskillige var børn fra oplandet, der ofte måtte rejse langt hver dag. En anden tidligere discipel (student fra Katedralskolen 1928) har over for anmelderen oplyst, at dette forhold også eksisterede i hans skoletid.

Helge Paludans afsnit om middelalderen indeholder flere gode iagttagelser, fx. at Sct. Annadyrkelsen satte familielivet i centrum (s. 69), men desværre også enkelte tvivlsomme påstande. Anmelderen kan fx. ikke tilslutte sig den opfattelse, at Århus i 1317 »forlængst havde en ordning med et byråd og to borgmestre« (s. 42). Århus havde uvist hvornår, men i alt fald før 1317, overtaget Slesvig stadsret (fra tiden mellem 1216 og 1241) som retsgrundlag. Denne kender hverken byråd eller borgmestre; den første omtale på dansk grund af borgmestre er fra 1342, i øvrigt fra Slesvig, medens rådet optræder siden midten af det 13. årh. Århus havde derfor formentlig i 1317 kun et byråd, men ingen borgmestre. Anmelderen kan heller ikke antage forfatterens opfattelse, at menneskene skulle leve deres liv som en bod for arvesynden (s. 25). Det er en luthersk tankegang og som sådan